

Magyar vagyok, nem turista...

Ez a felirat volt a pólóján annak az erdélyi fiatal embernek, aki a 2004. december 5-ei népszavazás elutasító eredményével kapcsolatban így fejezte ki véleményét. Könnyű lett volna rábólintani arra, hogy persze, legyen magyar mindenki, aki magát annak tartja. Amikor azonban a magyar szavazó eltűnődött, hogy mit jelent a „kedvezményes” állampolgárság a jogok és kötelességek szempontjából, a kérdés már nem tűnt annyira egyértelműnek számára.

Ismerve a Magyarok Világszövetsége akkori (és sajnos mai) elnökét, aki a meg gondolatlanul és pongyolán előterjesztett javaslatot felvetette, nem csodálkoztunk az eredményen. Az Amerikai Magyar Népszava/Szabadság 2004. november 26-i számában írtam erről. „A javaslatnak szinte minden szava felvet egy lényeges és alapvető kérdést, amely tisztázása nélkül érthető a szavazó bizonytalansága.” Duray Miklós elemző tanulmányában szintén rámutatott néhány kérdésre. „Ha a felmenő valóban magyar állampolgár volt, akkor a visszahonosítás fogalmát kellene alkalmazni. Honosítani az idegeneket kell.” Tovább gondolva az akkori népszavazás várható következményeit, felvettem: „1996 óta néhány nemzetpolitikai kérdésben létezik egyetértés a magyarországi és határon túli magyar politikai erők között. Két fontos kérdést tisztáztak, nevezetesen azt, hogy a szülőföldön való megmaradás és az ottani boldogulás feltételeinek megteremtése legyen a cél. A kettős állampolgárság bevezetése kérdésessé teszi, hogy ezek a célok továbbra is érvényesek maradhatnak-e? Hiszen nem készült szakavatott és szavahihető felmérés arról, hogy a magyar állampolgárság elnyerése milyen hatást váltana ki a környező ország lakóinál. Az ottmaradást vagy az elvándorlást segíti-e elő?” Ugyanezt kérdezte Duray is akkori írásában: „Nem tudjuk, hogy a több mint nyolcvan éve megoldatlan állampolgársági ügyek hirtelen ránk köszöntő rendezése milyen hatást váltana ki... Milyen hatással lenne a szülőföldi népesség megtartó erejére?” Az elsietett és talán – kérdeztem – eleve rosszindulattal felvetett javaslat kudarca így – „Politikailag hosszú időre megoldhatatlanná teszi ezt a megoldásra váró ügyet. A magyar politikai elit tragikus mulasztása, hogy egy ilyen nagy horderejű nemzeti ügyben a kezdeményezést átengedte egy dilettáns önjelölt csoportnak, és ezért majd számolnia kell a következményekkel.”

Az volt akkor, de mi van most? 2010-ben az Országgyűlés első döntései között szerepelt az állampolgársági törvény kiterjesztése a határon túli magyarokra. De tisztáztuk-e azóta, hogy állampolgár legyen-e minden magyar, illetve hogy minden magyar állampolgárt magyarnak kell-e tekinteni? Tudjuk-e az előbbieken felvetett kérdésekre a választ, például hogy a környező országokban lakók magyar állampolgársága az otthonmaradást vagy az elvándorlást segíti-e? Minden állampolgári jog és kötelesség egyformán érinti-e a Magyarországon és az országban kívül lakókat? Kétségtelen, hogy a mostani Országgyűlés határozott választ adott az állampolgárság megszerzésének érzelmeit kielégítő kérdésre, de nem készített olyan hatástanulmányt, amely a jövőbeni eredményre mutatna. Próbáljunk tehát elgondolkodni ezen a Magyarországon kívül élő magyarok szemszögéből. Elmondhatjuk, hogy örülünk, amikor a magyar kormány végre tett egy határozott lépést az elszakadt országrészek magyarságának felkarolásáért. Elválasztotta az állampolgárságot a területi kérdéstől. Viszont fennáll az a veszély, hogy a magyar útlevél megadásával a kisebbségi területekről még nagyobb elvándorlás indulhat meg, nemcsak Magyarországra, hanem azt csak átutazóban érintve az EU-országok felé. Ez pedig súlyos vesztesége lenne a magyarságnak.

A rendelkezésemre álló adatok szerint 2011. január 1. óta az egyszerűsített honosítási eljárás keretében 420 ezren kérelmeztek és 2013. április 3-áig 341 447-en tették le az állampolgársági esküt. Ezek a személyek mintegy 98 országból jelentkeztek. Míg legtöbb országból csak néhány kérvényezőzt regisztráltak, nagy számban voltak a honosítást kérők a környező országokból. Romániából 283 866, Szerbiából 76 652, Ukrajnából 50 658. Figyelemreméltó ezzel szemben, hogy a szomszédos Horvátországból (1289), Szlovákiából (1515) és Szlovéniából (144) milyen kevesen éltek a magyar állampolgárság lehetőségével eddig. Még jelentősebb az, hogy a nagy magyar emigráció két tengerentúli államában nem aratott átütő sikert a magyar állampolgárság ajánlata. Az Egyesült Államokban 1013, Kanadában csak 787 volt az esküt tevők száma. A tapasztalat szerint ezeknek a nagyobb része erdélyi menekült, akik boldogan váltották át a román útlevelüket magyarra. A számok azt sugallják, hogy a magyar útlevélnek a legnagyobb vonzereje azokban az országokban van, ahol az ottani útlevelükkel nem nyernek vízum nélküli bejutást az EU-országokba, a magyarral azonban igen. Ez azt a gyanút kelti, hogy számukra az Egyesült Európa nagyobb vonzást jelent, mint Magyarország.

Ami az amerikai magyarokat illeti, minden kivándorló (bevándorló) csoportnak más (volt) a hozzáállása a magyar állampolgársághoz. Az I. világháború előtt érkezettek munkát kerestek, hogy majd összegyűjtött pénzükön otthon jobb megélhetést teremtsenek maguknak és családjuknak. Ezek egy része még a háború kitörése előtt haza is ment, nagyobb részük azonban itt rekedt, és kénytelen volt hosszú távra berendezve megteremteni az itteni „Magyar Amerikát”. Nyilvánvalóan ezeknek már csak a leszármazottai élnek itt. Úgyszólván egyikük sem tud magyarul, így még ha akarna is, nem felelne meg a magyar állampolgársági követelményeknek. Fel-felvetődik előttük egy magyar szó, amit a nagymamától hallottak. Emlékeznek a fakanálra, kérdezik: „Milyen leves a nyakleves?” Angol nyelven ápolják a még megmaradt (kevesebb mint fele az eredeti alapításnak) magyar templomokat és azt a néhány magyar házat, amely még az eredeti alapítók leszármazottainak a kezében van. Azt várni, hogy az immár negyedik generáció tagjai magyar állampolgárságban lennének érdekelve, hiú ábránd. Nagyon meg lehetünk elégedve, ha érdeklődésük a magyar kultúra iránt megmarad.

Itt valóban csak „Szívében él a nemzet”. Az amerikai magyar szervezetek célja, hogy ezt a szívbeli kötődést megőrizzék.

A II. világháború utáni és az 56-os emigráció elsősorban politikai indíttatással érkezett. Ez magyarázza az akkori Magyarországhoz való viszonyukat. Első és legfontosabb törekvésük az amerikai állampolgárság elnyerése volt, mert amíg azt nem kapták meg „hontalannak” számítottak. Magyar állampolgárságukat nem veszítették el, de annak előnyét nem élvezhették, bizonyítékával nem rendelkeztek, például magyar útlevelet nem kaphattak. Az amerikai állampolgársági eskü a 80-as évekig igen szigorúan megkövetelte a minden más államtól való elszakadást, a hűséget kizárólagosan az Egyesült Államok iránt fenntartva. Ez ki nem mondottan, gyakorlatilag a kettős állampolgárság elvetését jelentette, különösen kiemelve, hogy szavazni és katonáskodni más államban az amerikai állampolgárság elvesztését jelentheti. Végül itt is, mint sok esetben, a bíróság határozata tisztázta a kérdést. John Rutledge főbíró szerint: „Egy személy ugyanakkor két vagy több állam polgára is lehet, de az Egyesült Államok megköveteli, hogy az állampolgárságra jelentkező esküjével feladjon minden előző hűséget és lojalitást más államokhoz.” Nem volt nehéz ezt a követelményt betartani azoknak, akikhez Magyarország ellenségesen viszonyult, mint „disszidens, fasiszta vagy ellenforradalmi elemekhez”. Amire aztán a helyzet Magyarországon enyhült, különösen a rendszer megváltozása után, már fenntartás nélkül lehetett kapcsolatot tartani az „otthonnal”, az évtizedekkel azelőtti eskü feledésbe merült, és többen, de nem tömegesen, jelentkeztek az amerikai magyarok, hogy állampolgárságukat igazolva kiváltsák a magyar útlevelet, sok esetben gyermekeiknek és unokájuknak is. Amerika pedig a „benign neglect” – jóindulatú feledékenységgel – hozzáállással kezeli a kérdést, hogy az amerikai állampolgárrá lett személy valóban feladott-e „minden előző hűséget és lojalitást” egy másik államhoz.

Az állampolgárság nemcsak státust, hanem egy ideát is jelent. Kifejezi a szülőföldhöz vagy az ősök földjéhez való kötődést. A régen itt élő, amerikai állampolgársággal rendelkezőnek nem sok gyakorlati előnyt jelent, ha magyar útlevele is van. Viszont lelkileg ébren tartja magyarságát, esetleg azzal járhatja Európa országait. Nyilván ez magyarázza azt, hogy aránylag kevesen élnek most a magyar állampolgárság felvételével. Nem így van azonban azok esetében, akik a környező országokból jöttek Amerikába. Ők egész életükben arra vágytak, hogy ne románok vagy ukránok, hanem magyarok lehessenek. Ez végre megadatott számukra. A kérdés az, hogyan fognak ezzel a lehetőséggel élni.

Van még egy magyar csoport Amerikában, amelyről érdemes szót ejteni. Ezek a mostanság érkezettek, akiknek jó része a látogató vízum lejáta után illegálisan maradt itt. Bár nincs erről nyilvántartás, de tapasztalat alapján igen jelentős számról, az 56-os emigrációnál többről van szó. Kijönnek azzal a szándékkal, hogy időlegesen, esetleg véglegesen itt maradván pénzt gyűjtsenek. Viszont vízumuk lejáta után illegalitásban, az esetleges kitoloncolás veszélyével a fejük felett. Akik munka alapon letelepedésért folyamodnak, azoktól azt követelik, hogy minimálisan 85 ezer dolláros évi jövedelmet mutassanak fel. Annak ellenére, hogy az itt maradók jó része egyetemet végzett diplomás, ilyen állást nem könnyű szerezni. Legtöbben baby-sitter, takarító, pincér, időst gondozó és hasonló munkakörben dolgoznak. Sok tragikus esettel találkozik az ember.

Aki egyszer elhagyja Amerikát, többé nem jöhet vissza. Ezért nem mer hazamenni édesanyja temetésére. Ha visszamegy, itt született amerikai állampolgár gyermekét

vigye el egy annak számára idegen országba? Ezek magyar állampolgársága nem kérdés, hiszen eleve azok, és magyar útlevéllal érkeztek. Az esetleges szavazás a magyar választásokon viszont már egy más probléma. Érthető, ha minden hivatalos tevékenység félelmet kelt bennük. Nem fog-e az még több komplikációt okozni, ha a figyelem rájuk irányul? Mindannyi nehezen megoldható probléma, megválaszolatlan kérdés.

Az amerikai magyarság között végzett informális felmérésem számos problémát vetett fel az állampolgárság megszerzésével kapcsolatban. Míg a helyi külképviseleti tisztviselők mindent igyekeznek megtenni a jelentkezők érdekében, az otthoni hivatalok érthetetlen követelményekkel állnak elő. Akinek a szülője 1919 előtt olyan helyen született, amelyet azután elcsatoltak, annak a honosítását úgy kezelik, mint idegen országbeli személyét. Ugyanez történik annál, aki Észak-Erdélyben született az 1941-45-ös években, amikor az Magyarországhoz tartozott. Őt román illetőségűnek tekintik. Hasonló problémák aztán keserű szájíz hagynak maguk után. A felmérésben megkerestek jó része, itt az amerikai magyar életben aktívan szereplő személyekről beszélünk, nem kívánja a magyar állampolgárságot és útlevelet megkapni, elégnek tartja, hogy amerikaiként járja a világot, Magyarországot is beleértve. Akik viszont élnek a magyar állampolgársággal, és van magyar útlevelük, az esetek többségében nem tekintik helyesnek, hogy a magyarországi szavazásban részt vegyenek.

„Ha magyar állampolgár vagyok, kötelességemnek érzem, hogy szavazással kifejezzem odatartozásomat” – mondja az egyik. „Nem tartom méltányosnak, hogy a más bőrre menő döntésben vegyek részt” – válaszol a másik. Ezzel kapcsolatos jellemző véleményt olvashattunk például az Új Zéland-i Szabó Klárától (Claire), aki azzal került az újságok híreibe, hogy megválasztották az ottani parlament képviselőjének. A Harvard Egyetemet végzett fiatal jogász apja 56-ban, 17 éves korában hagyta el Magyarországot, és gyermekeit soha nem tanította meg magyarul. Klára viszont 20 évesen visszament az óhazába, 5 évig ott angolt tanított, megtanult magyarul, felvette a magyar állampolgárságot, és elhatározta, hogy gyermekeit is magyarnak fogja nevelni. A szavazással kapcsolatban viszont azt nyilatkozta, hogy „Szerintem, nekem, aki nem viselem a következményeket, nincs jogom beleszólni ilyesmibe”. Hasonlóan fogalmazott egy az 56-os magyar közéletben aktív résztvevő: „Nem találok helyén valónak, hogy amerikai életemben olyan dolgokról szavazzak, amelyek az otthoni életet érintik, mint például az orvosi ellátás, nyugdíj, egyetemi ingyenes oktatás, 4-es metró befejezése és sok más.” Jóllehet a külföldiek szavazása feltehetően nem fog ilyen részletkérdésekkel foglalkozni, a pártok állásfoglalását mégis befolyásolhatják az egyéni szavazók. Másik kérdés, hogy mire szavaznak majd a külföldiek. Van, aki megfelelőnek tartja a pártokra való szavazást, mások viszont a külföldiek saját képviseletét szeretnék küldeni a parlamentbe.

A kormány és a külképviseletek igyekeznek egyre hatásosabb kapcsolatot létesítve bevonni a külföldön élő magyarokat az ország vonzáskörébe. Elmondhatjuk, hogy az amerikai és nyugati országokban élő magyarok is egyre jobban érdeklődnek szülőhazájuk vagy szüleik hazájának a helyzete és problémái iránt. Többségükben azonban nincsenek meggyőződve arról, hogy joguk és lehetőségük van annak a sorsába, dolgaiba hatásosan beavatkozni. Meglátjuk majd, milyen eredménnyel jár hosszú távon a mostani állampolgársági törvény gyakorlata.